

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ АКЦЕНТИ СУСПІЛЬНО- ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ В КРАЇНАХ СВІТУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

2.1. Роль публічної дипломатії у зовнішній політиці держави

Із розвитком процесів глобалізації, технологізації дипломатія перестала бути заняттям обмеженого кола людей, вона трансформувалася та здобула багато різних напрямів – культурна дипломатія, спортивна, енергетична, торговельна, економічна, публічна, громадська тощо. У інформаційну, цифрову еру кожна людина стає дипломатом. У сучасних умовах дипломатія активно використовує високі технології, з розвитком електронної революції у неї виникають все нові і нові можливості – наприклад, у Ірані після багатьох років після закриття, відновило роботу віртуальне представництво США. На сьогодні небувалого донині розвитку досягли ЗМІ, які іноді активніше інформують громадськість про ту чи іншу подію аніж офіційні дипломатичні джерела. Із розвитком ТНК, бізнес все активніше переманює спеціалістів із дипломатичних установ, задля посилення своїх позицій серед конкурентів, впливу на політику окремих держав тощо.

Завзяті ліберали ініціювали дискусію щодо необхідності дипломатів у час, коли бізнесмен з бізнесменом і так домовляться, оминаючи неминучу бюрократичну тяганину у зовнішньополітичних відомствах [109]. Світ бізнесу неустанно переманює найбільш талановитих випускників, обіцяючи високу заробітну платню, яку не можна порівнювати із державною. Втративши монопольне положення на здійснення зовнішньополітичних функцій, сучасні зовнішньополітичні відомства вимушені проявляти небувалу гнучкість у пошуку нових, менш затратних форм та методів роботи.

Дипломатія радикально трансформується у нас на очах. Перед обличчям нових викликів змінюються її структури, методи, організаційні форми тощо. Класична модель

дипломатії, що передбачає взаємодію виключно держав, стає лише одним з аспектів сучасної дипломатичної діяльності.

Сьогодні всі майбутні спеціалісти потребують знань основ ведення переговорів, протоколу, особливостей співпраці із представниками різних національностей, навичок збору та аналізу інформації тощо.

Найголовнішим викликом для дипломатії сучасності стали високі технології. Дипломати люблять розповідати, як декілька століть тому від американського посла в Іспанії майже два роки до Вашингтону не поступало ніяких відомостей. Почекаємо ще рік, запропонував Томас Джефферсон, але якщо посол так і не дасть про себе знати, напишемо йому листа. Декілька десятиліть потому поява телеграфу спричинила справжню революцію. Вперше отримавши телеграму, англійський прем'єр лорд Генрі Пальмерстон сказав: «Все, це кінець дипломатії!» [109].

У 1969 р. американськими військовими була створена мережа ARPANET, покликана забезпечити можливість стратегічного командування і передачі інформації у разі радянського ядерного удару. Сьогодні, через сорок з невеликим років, прямий нащадок цієї мережі – Інтернет – перетворився на один із стовпів технологічного розвитку та могутнє знаряддя глобалізації, що перетворює, змінює світ і соціум [53].

Вже зараз Інтернет перетворюється в магістральний канал людської комунікації, ключову вісь взаємодії, на яку нанизуються різні формати і змісти – дозвільне спілкування, торгівля, ігрова активність, конфлікти тощо. І ніякі кризові явища, крім системних криз розвитку на кшталт ядерної війни або глибокої глобальної депопуляції, ймовірно, не розгорнуть цю тенденцію назад у майбутньому [53].

Абсолютна доступність Інтернету, поряд з його впливом на суспільно-політичні процеси, соціальні зв'язки, комунікацію і економіку, також спричинить за собою остаточну інкорпорацію доступу до Інтернету в міжнародну систему прав людини. Початок тенденції вже відбувся: з 2003 по 2009 рр. у Фінляндії були прийняті закон і підзаконні акти Міністерства транспорту і комунікацій, які де-факто прирівняли Інтернет до загальнодоступних послуг зв'язку, таких як пошта і телефонний зв'язок. Крім того, за кожною

сім'єю було закріплено право на гарантований доступ до мережі (з 2015 р. на швидкості не менше 100 Мбіт/с). Доступ громадян до Інтернету також зафіксований в якості їх невід'ємного права в законодавствах Коста-Ріки, Естонії, Франції, Греції, Іспанії та Швейцарії. З червня 2011 р. ООН прийняла резолюцію ґрунтуючись на авторитетній доповіді спецпредставника ООН Франка Ла Рю, в якій стверджується, що «держави зобов'язані сприяти здійсненню права на вільне вираження думок і використанню необхідних для його здійснення засобів», включаючи Інтернет, і що «доступ до Інтернету буде поступово ставати одним з ключових аспектів права на освіту». У звіті ОБСЄ за 2011 р. також стверджується, що «кожна людина має право брати участь у житті інформаційного суспільства, тому держави зобов'язані гарантувати доступ громадян до Інтернету».

Сприяти вищезазначеним процесам буде все більш глибоке поширення Інтернету по всьому світу. Згідно з прогнозами, до 2017 р. доступ в мережу буде мати половина населення Землі (3,5 млрд. чоловік). До 2020 р., як вважають автори згаданого звіту ОБСЄ, ця цифра зросте до 5 млрд. людей. Через ще десятиліття рівень проникнення Інтернету в розвинених країнах впритул наблизиться до 100%. Це означає, що використання глобальної мережі стане нормою для всіх соціальних і вікових груп, включаючи дітей, пенсіонерів та малозабезпечених [53].

Отже, вплив Інтернету на дипломатію дедалі більше буде збільшуватися.

Дуже серйозним суперником дипломатії стають й засоби масової інформації. У свій час прем'єр-міністр Канади П'єр Трюдо запропонував замінити все дороге міністерство закордонних справ на підписку на «Нью-Йорк Таймз». Прем'єру здалося, що кореспонденти газети краще поінформовані про події, аніж автори дипломатичних депеш [109]. ЗМІ в електронному варіанті стали ще більш серйознішим суперником посольств, адже вони напряму поставляють інформацію з гарячих точок в режимі реального часу. Нові соціальні мережі здатні не тільки повідомляти про події, але й впливати на них. В результаті високопоставлені дипломати, політики вимушені підключатися до соціальних мереж і там відстоювати свої позиції.

В роки «холодної війни» лише держави могли дозволити собі масову міжнародну комунікацію: видання газет, розвиток мережі радіомовлення, фінансування неурядових організацій. Розвиток та здешевлення комунікаційних технологій, а також збільшення числа та сукупного впливу недержавних акторів світової політики повністю змінили цю сферу. Талановитий блогер сьогодні може успішно конкурувати зі всесвітньо відомою газетою, а супутниковий телеканал із провідними новинними корпораціями [75].

Всі наведені факти та події сприяли відродженню, трансформації поняття «публічна дипломатія».

Окремо слід звернути увагу на правильне використання перекладу англomовного терміну «public diplomacy». На українську мову термін «public» можна перекласти як громадська, суспільна, державна, громадянська, публічна тощо. Найчастіше по відношенню до дипломатії використовуються два визначення – публічна та громадська або суспільна.

Однак, найбільш правильним є розуміння «public diplomacy» як «публічної дипломатії». Існує безліч визначень цього поняття, всі вони зводяться до системи діалогу, взаємодії із зарубіжними суспільствами в політичних цілях. Разом із цим значенням існує також інше – дипломатія на рівні громадських організацій, в цьому випадку влучніше використовувати термін «громадська або суспільна дипломатія».

Дуже влучно охарактеризувала різницю між традиційною та публічною дипломатією у інтерв'ю Радіо Свобода радник з питань публічної дипломатії заступника Державного секретаря США у справах Європи і Євразії пані Коллін Граффі. Вона, зокрема зазначила: «Назва моєї посади дуже довга, але те, що я роблю, набагато простіше. Я знаходжу шляхи для нашого уряду, щоб спілкуватися з людьми в інших країнах. Про дипломатів традиційно думають, як про тих, хто спілкується з іншими дипломатами часто за зачиненими дверима, часто поза очі громадськості. Вони ухвалюють рішення, які торкаються народів, але роблять це на рівні еліт. Публічна дипломатія — це те, як ми, як уряд, намагаємося донести свою думку до людей в інших країнах. Ми називаємо це мистецтвом комунікації цінностей

країни, її культури і політики. Це також пояснення, хто ми є і чому ухвалюємо певні рішення».

Завоювання довіри нелегко дається професійним дипломатам, обмеженим інструкціями свого відомства. В більш вигідному положенні знаходяться неурядові актори публічної дипломатії. Вони спроможні охопити весь спектр політичного життя своєї країни, транслюючи не тільки офіційні, але й опозиційні настрої [110].

Публічна політика – це новий жанр здійснення політики у період глобальної інформатизації. Публічна дипломатія, тісно пов'язана з цим напрямом політики, представляє собою цілий «космос», де діють політики, діячі культури, науки, освіти, ЗМІ, неурядових організацій, користувачі соціальних мереж. Та, що особливо значуще, – сьогодні публічність є невід'ємною ознакою й професійної дипломатії [110].

У більш широкій історичній ретроспективі можна навіть наважитися сказати, що на краще чи на гірше, практика взаємодії міністерств закордонних справ та посольств із громадянським суспільством та окремими особами за кордоном демонструє той факт, що дипломатичне представництво країн вийшло на новий рівень [495, р. 119].

Багато практиків у різних дипломатичних службах країн світу могли й досі не збагнути значущість зв'язків з іноземною громадськістю, але виразною ознакою стає той факт, що у певній кількості країн цей напрям все частіше привертає увагу вищого керівництва міністерств закордонних справ й політичних лідерів.

Публічна дипломатія може бути традиційною (інформаційна пропаганда через радіо, телебачення, кіно; навчання окремих соціально-професійних груп населення з метою формування лояльної еліти, розповсюдження політичної культури за допомогою виставкової діяльності, кіно тощо) та цифровою (розміщення радіо та телепередач у мережі Інтернет, розповсюдження літератури у цифровому форматі, моніторинг дискусій у блог-просторі зарубіжних країн; створення сторінок державних установ, посольств, інших організацій, а також персоніфікованих сторінок членів уряду, послів у соціальних мережах; розсилка інформації через мобільні телефони тощо).

Цифрова дипломатія, названа експертами Силіконової долини «дипломатія Веб 2.0», з'явилася порівняно недавно. Спрощене визначення цього явища – використання веб та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для реалізації дипломатичних завдань – дає про нього цілком вичерпне уявлення.

Цифрова дипломатія носить в основному прикладний характер і особливо корисна в роботі з зарубіжної аудиторією, в питаннях трансляції офіційної позиції та формування іміджу держави. Важливо розуміти, що дипломатію в її звичному розумінні вона навряд чи коли-небудь замінить. Закриті переговори залишаться закритими. Втім, в силах цифровий дипломатії пояснити, чому прийнято те чи інше рішення, до яких результатів воно призведе, як вплине на зовнішньополітичний процес, тобто відкрити доступ широкій громадськості до результатів діяльності традиційної дипломатії.

Зараз відкритість – це вимушена необхідність для держави, яка працює в інформаційному просторі нарівні з іншими джерелами інформації. Якщо не наповнювати цей простір об'єктивною інформацією, його наповнять інші. Цифрова дипломатія якраз і покликана оперативно надавати адекватну інформацію, спростовувати некоректні відомості, підтверджувати відомості з офіційних джерел.

Однією з головних проблем та ризиків існування та розвитку цифрової та публічної дипломатії в цілому є хакерство. Один з найяскравіших прикладів останньої думки – випадок хакерської атаки на особистий сайт Юлія Едельштейна, міністра Ізраїлю, який курує питання публічної дипломатії та діаспори. Коментуючи цю подію, міністр заявив, що ніщо не зможе йому перешкодити здійснювати публічну дипломатію від імені Держави Ізраїль. Він і надалі має намір захищати інтереси держави по всіх фронтах, в тому числі в мережі Інтернет [210].

Повертаючись до слів ізраїльського міністра, можна стверджувати, що в наші дні Інтернет-простір за рівнем напруженості можна порівняти з лінією фронту, важливим стратегічним рубежем, контроль над яким обіцяє серйозні переваги тому, хто буде ним володіти. Щоб отримати цю перевагу, недостатньо номінальної присутності в Інтернеті у

вигляді декількох мікроблогів у Твіттері або пари сторінок у Фейсбуці. Потрібні стратегія та інструментарій для її реалізації. Необов'язково заново винаходити велосипед. Міжнародний досвід показує, що вже накопичено значний арсенал прийомів і методів цифрової дипломатії, який може бути використаний для вирішення зовнішньополітичних завдань.

Потреба залучення громадськості на свою сторону в умовах миттєвого розповсюдження інформації, рівним чином й дезінформації, стало особливо значущою. Публічна дипломатія поповнилася спілкуванням у соціальних мережах. Народився новий термін – «твіпломасі» [110]. Твіттер, фейсбук й інші соціальні мережі стали використовуватися зовнішньополітичними відомствами. Міністерство закордонних справ України – не виключення. Президенти, прем'єри, міністри, глави зовнішньополітичних відомств, послы виходять в соціальні мережі й стають «твіпломатами» [110].

У сукупності з іншими інструментами і методами електронної дипломатії Твіттер-дипломатія може бути досить ефективним інструментом.

Форін-офіс створив спеціальну «Інтернет гавань» (hub), що надає технічне сприяння своїм «твіпломатам» в режимі 24 години 7 днів на тиждень та розробляє цифрові стратегії зовнішньої політики. Назва порталу – «Цифрова дипломатія» – говорить сама за себе і містить дуже просто викладені місію, цілі та завдання електронної дипломатії Британського зовнішньополітичного відомства. Цінне ядро ресурсу – посібник з використання інструментів цифрової дипломатії. У ньому коротко і доступно викладено інструкції з використання Твіттер, Фейсбук та інших соціальних мереж. Крім того, на сайті наведені корисні поради по роботі з веб-сайтом, розміщенню та підбору інформаційних, відео- та аудіоматеріалів в мережі. На сайті дипломати можуть записатися на онлайн-тренінги, проконсультуватися з фахівцями, задати питання експертам. Розробниками ресурсу передбачений також окремий розділ «Case-studies» з конкретними прикладами успішно реалізованих проектів цифрової дипломатії [210].

Варто також згадати онлайн-ресурс відділу Держдепартаменту США з питань електронної дипломатії та відділу з питань інновацій СО.Нх. Платформа пропонує зарубіжній аудиторії у форматі веб-конференцій та вебінарів послухати виступи провідних американських вчених, підприємців, дослідників і дипломатів.

Дуже широку інформацію щодо цифрової дипломатії можна отримати скориставшись веб-додатком створеним Агентством Франс прес (AFP). На сайті сконцентровано велику кількість статистичних матеріалів та даних по країнах, персоналіям, і з найактуальніших тем у форматі інфографіки. Також на сайті здійснюється моніторинг в реальному часі впливу в мережі державних акторів, що обіймаються публічною дипломатією. Дані враховують кількість фоловерів офіційних осіб та експертів.

Не зважаючи на дуже динамічний розвиток та здобутий вплив, цифрова дипломатія як частина публічної, не замінить дипломатію класичну, але при майстерному використанні цей інструмент може значно посилити роботу держави в сфері міжнародних відносин і зовнішньої політики.

В умовах сучасного інформаційного плюралізму можна зробити так, щоби твою точку зору почули, але неможливо досягти її безальтернативного домінування. США зіткнулися з цією проблемою невдовзі після трагедії 11 вересня 2001 року. Першою реакцією на теракт, окрім військової операції у Афганістані, стала активізація публічної дипломатії, направленої на створення в арабському світі позитивного образу США. Екс-заступник держсекретаря США Річард холбрук в жовтні 2001 року задавав риторичне питання: «Як людина з печери може перемогти в комунікації суспільно, що є лідером в цій сфері?» [75]. Однак створення телеканалів та радіостанцій, масоване розповсюдження повідомлень про хороше відношення до мусульман й інші заходи не змогли змінити відношення до США. Стало очевидно, що позитивна інформація про США в будь-якому обсязі не зможе компенсувати ефект від американських висловлювань та дій по відношенню до мусульманського світу, інформація про які поступає з інших каналів [75].

Тобто публічна дипломатія має не тільки забезпечувати спілкування різними способами уряду однієї країни із

суспільством іншої, але й враховувати весь потік висловлювань офіційних осіб – президента, міністрів, послів тощо, інформації, новин які поступають за кордон через державні канали, адже публічна дипломатія буде ефективною та дієвою тільки якщо враховано весь спектр чинників.

Офіційні комунікації направлені на закордонну публіку – це не новий феномен у міжнародних відносинах. Формування іміджу, пропаганда та діяльність, яку б ми сьогодні назвали публічною дипломатією такі ж старі як і сама дипломатія.

Протистоячи сучасним викликам, держави дуже активно беруть на озброєння публічну дипломатію, що є синтезом цінностей, пропаганди та технологій маркетингу. За допомоги публічної дипломатії уряди сподіваються впливати на громадську думку інших країн, формувати сприятливий імідж, завойовувати симпатії та змінювати настрій міжнародної спільноти [109].

На переконання колишнього помічника міністра оборони США, відомого політолога, професора Гарвардського університету Джозефа С. Ная скептики, котрі сприймають термін «публічна дипломатія» як черговий евфемізм, використовуваний із метою пропаганди, не розуміють її суті. Звичайна пропаганда не так ефективна як публічна дипломатія. У свою чергу, публічна дипломатія також не є всього лише черговою рекламною кампанією. Публічна дипломатія передбачає, крім іншого, налагодження довготривалих взаємин, що створюють сприятливі умови для державної політики [182].

Вклад безпосередньої урядової інформації у довготривалі культурні відносини залежить від трьох вимірів або етапів публічної дипломатії, причому важливі всі три виміри. Перший і найбільш обов'язковий вимір – це щоденне спілкування, до якого належить роз'яснення суті рішень у внутрішній і зовнішній політиці. Цей вимір також включає підготовку до боротьби з кризами. У разі наявності вакууму інформації після тієї чи іншої події заповнити його поспішають інші.

Другий вимір – це стратегічне спілкування, що розвиває серію простих тем, багато в чому схоже на політичну або

рекламну кампанію. Тоді як перший вимір виражається у годинах і днях, другий займає тижні, місяці та навіть роки.

Третій вимір публічної дипломатії є розвитком міцних взаємин із ключовими особами упродовж довгих років і навіть десятиріч за допомогою стипендій, програм обміну, навчання, семінарів, конференцій і доступу до каналів засобів інформації. Ці програми розвивають те, що американський журналіст Едвард Мароу колись назвав вирішальним «останнім кроком», тобто особисте спілкування з підвищеною довірою, яке створюється тісними взаєминами [182].

У наш інформаційний час влада більше, ніж будь-коли, означатиме наявність «м'якого» виміру привабливості та «жорсткого» виміру примусу й заохочення. Ефективне поєднання цих вимірів називається «розумною владою». Наприклад, сьогоднішня боротьба з міжнародним тероризмом – це боротьба за думки та серця, а надмірне спирання лише на «жорстку владу» не є шляхом до успіху.

Публічна дипломатія є важливим засобом в арсеналі «розумної влади», однак «розумна» публічна дипломатія передбачає розуміння необхідності довіри, самокритики та діяльності громадянського суспільства для створення «м'якої влади». Вироджуючись у пропаганду, публічна дипломатія не тільки перестає переконувати, а й може знищити «м'яку владу». Натомість вона має залишатися двостороннім процесом, адже «м'яка влада» залежить насамперед від того, наскільки ми розуміємо інших людей [182].

Загальноновизнаним є факт, що термін «публічна дипломатія» був вжитий у його теперішньому сенсі у 1965 році Едмундом Гулліоном, деканом Школи права і дипломатії ім. Флетчера Університету Тафта і видатним відставним співробітником дипломатичної служби США, коли він створив Центр публічної дипломатії ім. Едварда Р. Марроу [383, р. 17].

Концепція Гулліона визначає, що публічна дипломатія розглядає вплив суспільних відносин на формування та виконання зовнішньої політики. Вона включає в себе міжнародні відносини за рамками традиційної дипломатії, формування урядами громадської думки в інших країнах; взаємодію приватних груп та інтересів в одній країні з іншою;

повідомлення щодо закордонних справ та їх вплив на політику; спілкування та зв'язок між тими, чия робота це комунікації (дипломатів) та іноземних кореспондентів; та процес міжкультурного спілкування.

Гулліон був першим, хто використав фразу «публічна дипломатія» у її сучасному значенні, але це поняття Гулліон не стільки вигадав у 1965 році, як вжив у новому значенні. За іронією долі, це нове використання старої назви було необхідним, оскільки навіть старший термін – пропаганда – до якого волів сам Гулліон, зібрало в собі дуже багато негативних ознак, особливо в англійській мові [474, р. 19].

Найперше використання фрази «публічна дипломатія» належить не американцям, вона була використана на головній полосі британської газети «Таймс» в січні 1856 року. Вона використовувалась просто як синонім цивілізованості в частині критики позерства президента Франкліна Пірса. «Державні діячі Америки повинні згадати», зауважувала «Таймс», «що, якщо вони повинні справляти, як вони думають, певне враження на нас, вони також повинні бути прикладом для свого народу, і є лише кілька прикладів, коли вони можуть це зробити, зокрема провадженням публічної дипломатії [382].

Перше використання терміну «публічна дипломатія» процитоване «Нью-Йорк Таймс» відбулось в січні 1871 року, у репортажі щодо дебатів у Конгресі США. Представник Семюел С. Кокс (демократ з Нью-Йорка, а також колишній журналіст) виступав з глибоким обуренням проти таємної інтриги щодо анексії Республіки Домініка, зазначивши, що він вірить в «відкриту, публічну дипломатію». Це було використання яке передбачило основне розуміння цієї фрази тридцять п'ять років по тому протягом Світової війни.

Під час Світової війни фраза «публічна дипломатія» була широко вживаною для опису кластера нових дипломатичних методів. Ці методи варіювалися від послідовних німецьких заяв навколо політики підводної війни, через публічні проголошення умов збереження миру, до ідеалістичної точки зору Вудро Вільсона – вираженої у преамбулі його промови «Чотирнадцять пунктів» від 8 січня 1918 року – щодо цілої міжнародної системи, що спирається на «відкриті заповіді миру». У першому пункті, зокрема,

зазначалося: «Відкриті мирні договори, відкрито обговорювані, не дозволять з'явитися різним трактовкам цих договорів дипломатія завжди буде діяти відкрито та на очах громадськості». Принцип відкритості був вимогою часу – громадська думка, що набувала все більше впливу на політичне життя, неприязно ставилося до секретності, якою традиційно були окутані дипломатичні переговори та контакти.

Багато журналістів та письменників у той час віддавали перевагу фразі «відкрита дипломатія», але у «публічної дипломатії» були свої прихильники, які ще більше популяризували цю фразу наводивши у репортажах французький варіант її вживання – «diplomatie publique» [474, р. 20].

«Нью-Йорк Таймс» використав фразу 9 травня 1916 року в своєму освітленні так званого «Сассекського зобов'язання»¹, заяви, опублікованої 4 травня урядом Німеччини, яка обмежувала підводну війну. Роблячи огляд реакції США на «зобов'язання» «Нью-Йорк Таймс» цитує редакційну статтю зі щоденної газети «Бостон Херальд», у якій, зокрема, зазначалося: «одне з зол публічної дипломатії – це необхідність тривалого листування, в якому відповідальні глави кожної нації мають врятувати свої обличчя перед власним народом, при цьому повідомивши свої цілі іншій стороні».

Ця думка має свої відлуння й сьогодні, коли всі внутрішні висловлювання лідерів країн можна почути по всьому світу. Третє використання фрази «публічна дипломатія» в «Нью-Йорк Таймс» та перше використання в «Вашингтон Пост» відбулось 28 грудня 1917 року знову у цитуванні редакційних статей з інших країн, цього разу з «Берлінер Тагеблатт» щодо російсько-німецьких мирних переговорів у Брест-Литовську. У статті зловісно наголошувалось, що «ніщо не може так підірвати значення зброї, як нова публічна дипломатія» [382].

¹ Після потоплення порома SS Sussex німецьким підводним човном реакцією США була загроза розірвати будь-які дипломатичні відносини, що змусило Німеччину випустити «Сассекські зобов'язання», які знову наклали обмеження на дії підводних човнів. США зауважили, що, у разі загибелі американських громадян внаслідок дій Німеччини, останній буде оголошено війну, що змусило Німеччину знову повністю дотримуватися Правил ведення морської війни.

11 лютого 1918 р. президент Вільсон сам використав цю фразу в своїй промові до Конгресу «Чотири принципи», в якій він передав відповідь канцлера Німеччини Георга фон Гертлінга на чотирнадцять пунктів, зазначивши: «Він приймає ... принцип публічної дипломатії».

Фразу Вільсона було виокремлено із заяви Гертлінга у Рейхстазі 24 січня 1918 р., в якій він схвалив те, що він називав «влаштованою публічністю дипломатичних угод у лондонському «Таймс». Репортажі щодо промови Вілсона спричинили перше використання терміну «публічна дипломатія» у «Крістіан Сайенс Монітор» та єдине використання цієї фрази у «Лос Анджелес Таймс» між 1899 та 1965 роками [474, р. 20].

У липні 1918 р. Сенат США розглядав питання щодо «публічної дипломатії» у зв'язку з сміливою пропозицією сенатора Вільяма Бора (штат Айдахо), щодо того, що дебати з питань договорів відтепер повинні бути публічними. Ця пропозиція не пройшла: проти проголосували п'ятдесят senatorів, за – двадцяти три.

Фраза «публічна дипломатія» трансформувалася у ідеалістичному сенсі «відкритих заповідей» Вільсона у міжвоєнні роки в риториці інтернаціоналістів таких, як Джеймс Шотвел і Кларенс Стрейт, і на шпальтах «Крістіан Сайенс Монітор» [382].

У 1928 р. репортер «Крістіан Сайенс Монітор» Роско Драммонд проголосив «епоху публічної дипломатії» в есе «преса та публічна дипломатія», в якому підкреслювався моральний обов'язок засобів масової інформації повідомляти щодо міжнародних справ точно і безпристрасно так, щоб зменшити напруженості у світі.

Ідеалізм «публічної дипломатії» ставав все більш віддаленим від реалій з погіршенням ситуації на міжнародній арені. Кореспондент «Лондон Таймс» описав прихід британських військ в Саар² у грудні 1934 р. з оркестрами на марші і добрим відношенням до місцевих жителів як «яскравий прояв публічної дипломатії» в обличчя демонстрації непокори нацистським знаменам.

² Земля Німеччини, що граничить із Францією та Люксембургом, названа на честь річки Саар. Столиця – Саарбрюккен.

У 1936 р. у повідомленні «Ассошіейтед Прес» з Парижа зазначалося, що ліві аплодували зобов'язанню нового (і недовгого) французького прем'єра Альберт Саро використовувати «публічну дипломатію» у міжнародних справах. Термін «публічна дипломатія» дуже рідко використовувався протягом Другої світової війни. У повоєнні роки відбулися і переоцінка терміну «публічна дипломатія» Вілсона і його відродження. У 1946 році французький прем'єр Анрі Спаак з ентузіазмом говорив про «століття публічної дипломатії» під час першої сесії Генеральної Асамблеї ООН у жовтні 1946 року.

У Великій Британії «Таймз» засудила «публічну дипломатію» як одну з «пійманих фраз і гасел замаскованих під виглядом принципів зовнішньої політики», і схвалила заклик від дипломата і політика Гарольда Ніколсона до повернення до «приватної дипломатії».

До 1950 р. використання терміну «публічна дипломатія» помітно змістилося в бік сфери міжнародної інформації та пропаганди. Це було не стільки те, що цей термін використовується по-різному, а швидше, що дипломатія практикувалася і розумілася по-різному і ключові дипломатичні події в даний час визнаються в якості явно направлених на публічне виконання. У 1953 р. Уолтер Ліппман зазначив у своїй колонці, що деякі дипломати «можуть стверджувати, що практика публічної дипломатії, пропаганди і психологічної війни стали такою чумою», що ключові радянсько-американські переговори повинні проводитися у закритому режимі [382].

У більш позитивному ключі, у своїй промові влітку 1958 р., Генеральний секретар ООН Даг Хаммаршельд заявив: «значення публічної дипломатії в ООН буде залежати у вирішальній мірі від того, наскільки відповідальні представники країн вважають можливим піднятися над вузькими тактичними підходами до політики міжнародного життя, і говорити так, як люди прагнуть і сподівань, які є універсальними для всього людства» [382].

Оглядачі дипломатичних подій в тому числі Луї Галле, британський дипломат-ветеран лорд Стренг або Джеймс Рестон з «Нью-Йорк Таймс», використовували «публічну дипломатію», щоб надати елементів видовищності

дипломатії Хрущова, Кеннеді й інших. Практика публічної дипломатії перетнулася із пропагандою, Гулліону необхідно тільки було провести термін «публічна дипломатія» на відносно коротку відстань, щоб наділити його повністю новим значенням в якості альтернативи пропаганді. Протягом багатьох років цей термін обмежено вживався, також використовувався у своєму старому значенні «відкритої дипломатії». Термін не фігурував у науковій літературі до 1972 р.

Причина того, що у 1965 р. з'явився термін «публічна дипломатія» було те, що існувала реальна потреба в такій концепції у Вашингтоні. Протягом десятків років Інформаційному агентству США була необхідна альтернатива терміну «інформація» та «пропаганда».

Термін «публічна дипломатія» Гулліона охоплював всі аспекти діяльності Інформагентства США, а також низку культурних та обмінних функцій, які контролював Державний департамент США. Фраза надала відповідного рівноправ'я кар'єрним службовцям Інформагентства США, закріпленого поза межами Державного департаменту, органу, що виконує зовнішньополітичні функції США. Якщо публічна дипломатія існувала як різновид дипломатії, то, звичайно, Сполученим Штатам необхідне було спеціальне агентство для проведення цієї роботи, і Інформагентство США з було найкраще побудоване для того, щоб контролювати всю роботу в цій галузі.

У 1978 р. Інформагентство США було реорганізоване відповідно до логіки нової термінології і, нарешті, отримало всю повноту влади над усім діапазоном американської активності в інформаційному полі. Про взаємозв'язок концепції публічної дипломатії та Інформагентства США можна судити з того, що після закриття у 1999 р. Інформагентства Центр Марроу Університету Тафта став і залишається донині Центром Марроу з міжнародної інформації та комунікації.

³ Інформаційне агентство США, ЮСІА (англ. USIA, United States Information Agency) – орган зовнішньополітичної пропаганди США. Існувало з серпня 1953 року по 1 жовтня 1999 року. Після розформування всі функції із телерадіомовлення були передані Раді управляючих з питань мовлення (Broadcasting Board of Governors, BBG) – незалежному федеральному агентству, яке визначає політику міжнародного мовлення США, а інформаційні функції – до Держдепартаменту США.

Під час перебування на посаді президента США Рейгана спостерігалось як збільшення витрат на публічну дипломатію, так і все більш широке використання цього терміну у слуханнях в Конгресі, стипендіальних програмах, журналістиці і серед практиків. Білий дім за часів Рейгана зробив марний виклик домінуючому визначенню, коли він створив свій власний «Офіс публічної дипломатії» для спостереження за внутрішньою підтримкою бунтівників Контрас в Нікарагуа .

У ході 1990-х років термін «публічна дипломатія», нарешті, увійшов до загального використання зовнішньополітичними колами за кордоном. У Великій Британії, наприклад, уряд Блера створив Раду зі стратегії публічної дипломатії. У перші роки після атак 11 вересня 2001 р. термін «публічна дипломатія», нарешті, увійшов до американської суспільної свідомості. Коментуючи наслідки цунамі в Азії навіть президент США Джордж Буш використав цей термін, сказавши кореспонденту телеканалу ABC «Спроби нашої публічної дипломатії не є ... не є надто суворими і не є дуже добрими в порівнянні з публічною дипломатією тих, хто хотів би поширювати ненависть і ... поносити США, продовжував він припускаючи, що можливо, що допомога Америки постраждалим від цунамі зможе змінити цю ситуацію» [474, р. 20].

Призначення нового заступника держсекретаря з публічної дипломатії та громадських справ, Карен Хьюз, що набуло широкого розголосу дало фінальний імпульс становленню терміну «публічна дипломатія» в межах Сполучених Штатів, хоча в інших країнах світу термін все ще може викликати нерозуміння.

Публічна дипломатія в сучасному світі направлена на формування позитивної репутації держави. Репутація формується не тільки риторикою, але й діями. Якщо робити політичні кроки, які негативно позначаються на іміджі країни в світі, то красива риторика навряд чи допоможе виправити ситуацію. Відповідно, мета публічної дипломатії – це не тільки трансляція позитивної інформації про націю, але й участь у виробленні зовнішньополітичних рішень із врахуванням впливу на репутацію країни, яке вони спричинять [75].

Отже, публічна дипломатія – це невід’ємна частина політики «м’якої сили». Задача публічної дипломатії – привертати на свою сторону громадськість іншої країни.

2.2. Вплив громадських організацій на забезпечення якості вищої освіти: європейський та світовий досвід

Актуальність проблеми впливу громадських організацій на політику забезпечення якості вищої освіти. Гуманітарна сфера життєдіяльності сучасного суспільства швидко трансформуються під впливом глобалізації та інтернаціоналізації. Розглядаючи різні аспекти вказаного впливу, цікавим є оцінка ролі громадянського суспільства, а саме впливу таких його елементів як громадські об’єднання на функціонування різних галузей держави. Глобалізація та регіоналізація, а також чітко визначена європейська інтеграція України, які трансформують політичну систему держави та значно збільшують роль різних елементів громадянського суспільства в країні, впливають на становлення суспільства нового типу, в якому громадські структури отримують можливість системно впливати на всі традиційні державні інститути. Освітянський сектор діяльності держави підпадає під вплив глобалізації та регіоналізації, при цьому вища освіта залишається одним з найважливіших факторів розвитку держави, який впливають на конкурентоспроможність країни і визначає її місце у світових рейтингах. Особливе значення має саме вища освіта, яка є «соціогуманітарним інститут через який транслуються нові знання, норми, способи діяльності, моделі поведінки та культурні цінності» [9, с. 97]. В сучасному світі вища освіта є саме тим соціальним активом, який обумовлює потенціал соціально-економічного та соціокультурного розвитку суспільства.

На порядку денному конференції UNESCO «World Conference on Higher Education» [505] (1998 р.) було розглянуто питання про щільнішу взаємодію соціуму та системи вищої освіти. На цій конференції було прийнято документ «Higher Education in the Twenty-first Century. Vision and Action». У цьому документі перелічено основні місії вищої